

Mediëren: een heel andere manier van lesgeven

door Marianne Overmaat

Mediërend onderwijzen is een vak apart. Tot die conclusie komen Marianne Overmaat en Irène Steinert op grond van een verkennend onderzoek dat een antwoord moet geven op de vraag hoe de integratie tussen de verrijgingsprogramma's en het reguliere vakonderwijs het beste kan plaatsvinden.

Met de methode Feuerstein wordt over de hele wereld gewerkt. Daarbij wordt zelden systematisch aandacht besteed aan het verbinden van deze vorm van cognitieve training met de gewone lesstof. Ook worden de mogelijkheden die de instrumenten bieden voor de tweede taalverwerving niet altijd optimaal benut. Toch is er alles voor te zeggen om dit soort trainingen niet los te geven, maar te zorgen dat de leerlingen de nieuw verworven vaardigheden meenemen naar de schoolvakken. Ook is er alles voor te zeggen het verrijgingsprogramma als uitgangspunt te nemen bij het ontwikkelen van meer formele taalvaardigheden en die ontwikkeling voort te zetten binnen de vaklessen. Het realiseren van deze mogelijkheden vergt echter nogal wat van de didactische vaardigheden van docenten.

Andere didactiek

Docenten zijn in hun didactisch handelen gericht op het overdragen van de lesstof. Zij leggen de theorie zo goed mogelijk uit, bespreken opdrachten die daarbij zijn gemaakt en hopen daarmee te bereiken dat leerlingen zich de stof eigen maken. Zij zijn veel minder gewend leerprocessen te begeleiden. Hoe groot het verschil is tussen een gebruikelijke didactiek en de didactiek van het mediërend leren, merkten we tijdens een (proef)nascholing. De docenten die bij deze nascholing betrokken waren, waren sterk gemotiveerd om onderdelen van het verrijgingsprogramma toe te passen in hun eigen lessen. Vrij snel tijdens de nascholing bereidden zij dan ook een aantal lessen voor waarin zij dit trachten te verwezenlijken. Deze lessen bevatten twee vormen van overbrugging (gebruik van instrument als opstapje, of laten toepassen van verworven vaardigheid) en werden gegeven voor de (nascholings)groep. Hoewel er prima manieren van overbrugging waren bedacht, viel op dat de wijze van presenteren niet bij alle docenten een duidelijk *mediërend* karakter had.

Dit was voor ons het sein om uitgebreid aandacht te besteden aan de rol van de

leerkracht als mediator, niet alleen door de theorie daarover toe te spitsen, maar vooral door tijdens de nascholingsbijeenkomsten zelf die rol goed te vervullen. De bespreking van de instrumenten kreeg het karakter van een modelles. Belangrijk was daarbij met name het stellen van vragen die passen bij de verschillende fasen van het leerproces en het serieus nemen van iedere reactie. De docenten hadden maar een paar van deze modellessen nodig om in te zien wat mediërend onderwijzen inhoudt en begonnen de andere benadering tijdens hun lessen in de klas toe te passen. Op dit moment gebruiken zij overbrugging en zijn enthousiast over de reacties van hun leerlingen. Zij rapporteren minder ordeproblemen en een duidelijke geanimeerdheid in de klas.

NT2

Speciale aandacht is in de nascholing ook nodig voor de omgang met leerlingen die het Nederlandse als tweede taal (NT2) spreken. Die kan op twee manieren vorm krijgen. Ten eerste door de leerlingen hun ervaringen met de instrumenten te laten verwoorden. Dit levert een soort discussie op waaraan veel leerlingen totaal niet gewend zijn. Zij moeten leren reflecteren op de wijze waarop ze dingen aanpakken en daar op een adequate manier uitdrukking aan geven. Dit bevordert niet alleen de ontwikkeling en bewustwording van stategieën, maar ook de produktieve taalvaardigheid met betrekking tot andere dan alledaagse onderwerpen.

Je kunt de methode Feuerstein op nog een andere manier inzetten op schoolse, formele taalvaardigheid te bevorderen, met name door het werken met de instrumenten 'vergelijken' en 'classificeren'. Het kunnen indelen in categorieën en het vergelijken met behulp van criteria is een vaardigheid die in de westerse wetenschap en de daarvan afgeleide schoolvakken een belangrijke rol speelt. Hierbij hoort de opbouw van een abstracte woordenschat. Het is belangrijk deze abstracte woordenschat inductief op te bouwen, dus leerlingen te laten ervaren dat er verschil-

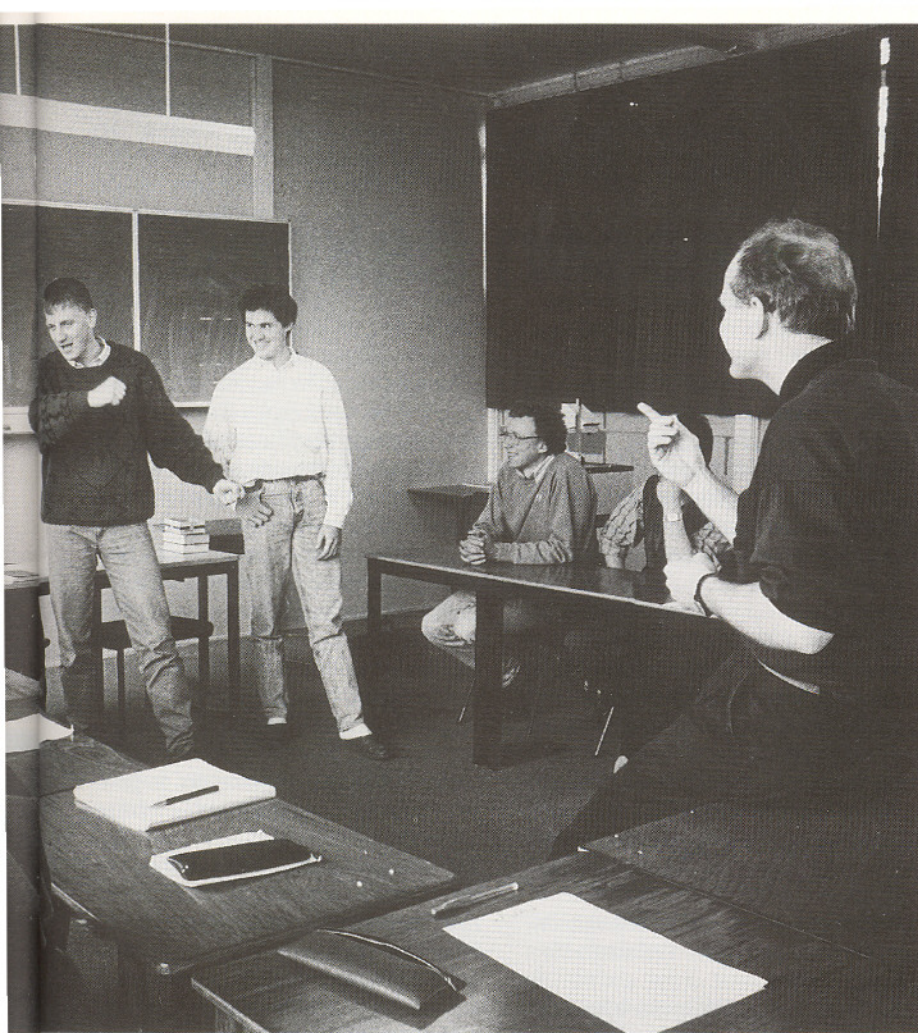

lende categorieën en verschillende criteria zijn en ze dan te benoemen. Binnen de instrumenten 'vergelijken' en 'classificeren' gebeurt dit expliciet, maar het is van belang dat leerkrachten deze aanpak voortzetten in hun normale lessen. Ook dit vergt een verandering van werkwijze en bovendien overleg met collega's om ervoor te zorgen dat voor dezelfde begrippen zoveel mogelijk dezelfde termen worden gebruikt, of dat verschillen in betekenis worden geëxpliciteerd.

Voorwaarden

Op grond van onze ervaringen denken we dat het niet zinvol is om zonder grondige nascholing met het instrumentarium van Feuerstein in het vak- en beroepsonderwijs te werken. Het kost tijd om de mogelijkheden van de instrumenten te leren kennen en de verbindingen met het eigen vak op te sporen en het kost tijd om je vaardigheden van het mediërend onderwijzen eigen te maken.

Goede nascholing is dus één voorwaarde. Samenwerking tussen verschillende secties is een tweede. Het heeft weinig zin individuele docenten te scholen in de methode Feuerstein. Wil de aanpak bij de leerlingen bekliven, dan zal deze door een aantal docenten moeten worden gedragen en in verschillende vakken moeten worden toegepast. Bij de proefnascholing was aan deze voorwaarde voldaan. Het team bestond uit docenten studievaardigheid, Ne-

Bij de nascholing in de Feuersteinmethode is het belangrijk dat docenten zelf ervaren wat 'mediërend lesgeven' is. (foto: Studio André Ruigrok)

derlands, wiskunde, natuurkunde en elektrotechniek. Deze combinatie is ideaal omdat binnen de lessen studievaardigheid gewerkt kan worden met de instrumenten sec. De leerlingen wennen daar aan de manier van werken en aan de reflectie. Zij

leren ook de taal die hoort bij de verschillende leerstrategieën en bij de metacognitie. Dat maakt het eenvoudiger daar binnen andere vakken aan te refereren en te zorgen voor overbrugging door het toepassen van geleerde vaardigheden bin-

nen de vakgebieden. Hoe meer vakgebieden hierbij betrokken zijn, hoe effectiever de aanpak zal zijn. De docent Nederlands tenslotte, kan de NT2-component coördineren en bewaken.

Noodzaak tot evaluatie

Juist omdat het didactisch handelen zo'n grote rol speelt in het werken met de methode Feuerstein, is het belangrijk dat veel aandacht wordt besteed aan de nascholing en dat deze ook wordt geëvalueerd. Verandert het didactisch handelen van de leerkracht in de gewenste richting? Zijn de leerkrachten in staat lesopzetten te maken met zinvolle overbruggingen? Geven zij de NT2-component op een zinvolle manier vorm? En ook: in hoeverre is de methode Feuerstein geïmplementeerd in het programma? Blijft het bij incidentele aandacht, of is er sprake van een goed geïntegreerde aanpak? Pas in tweede instantie kan worden onderzocht wat het effect van de aanpak is op de leerlingen.

(D)

Dit verkennend onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van het Instituut voor Onderzoek van het Onderwijs (SVO-project 93051) door het SCO-Kohnstamm Instituut onder de titel 'Cognitieve training en (tweede)taalverwerving in het vak- en beroepsonderwijs: een vooronderzoek'. Projectleider is Marianne Overmaat. Irène Steinhert is medewerkend adviseur. Gedeeltelijk loopt dit onderzoek parallel met het Haaglandvaktiaalproject, waarvan de ervaringen worden benut voor het opzetten van een nascholingsmodel. In het vooronderzoek wordt ook een begin gemaakt met het ontwikkelen van goede Nederlandse handleidingen bij het instrumentarium. Tevens wordt op kleine schaal beproefd hoe een evaluatie van de nascholing en de cognitieve training in het hoofdonderzoek zou kunnen plaatsvinden.

"Mediërend lesgeven kun je niet uit een boek leren"

"De Feuerstein-methode kun je niet zomaar uit een boek leren. Je kunt wel lezen wat 'mediërend lesgeven' is, maar dat is niet genoeg", vertelt David Sasson. Hij woont in Israël en werkt al negentien jaar nauw samen met Feuerstein; eerst werkte hij in Jeruzalem direct met kinderen, maar nu leidt hij vooral andere mensen op om volgens de Feuersteinmethode les te geven. Als een ware apostel reist hij hiervoor de hele wereld door. Hij komt in alle landen waar mensen 'iets' met Feuerstein doen, zoals bijvoorbeeld in Engeland, België en Italië, maar ook in Amerika en Roemenië. "Het is noodzakelijk voor toekom-

stige trainers om het 'mediërend lesgeven' uit de eerste hand te zien, van mensen die nauw bij de ontwikkeling betrokken waren. De lessen die ik geef, zijn een soort model voor de lessen die zij zelf later aan anderen zullen gaan geven." Tweede reden voor Sasson om al lesgevend de wereld rond te reizen, is kwaliteitsbewaking. "Omdat er zo'n groot gat zit tussen theorie en praktijk, is het belangrijk nauwlettend in de gaten te houden of het wezen van het programma niet verloren gaat." Maar de echte drijfveer om met een onaflaatbaar enthousiasme telkens weer mensen uit te leggen en te laten zien wat 'mediërend lesgeven' inhoudt, zijn de kinderen. "Veel kinderen profiteren niet

van de lessen op school, omdat ze de basis missen. Niet alleen in Israël, maar in de hele wereld. Daarom voelen wij de behoefte het programma van Feuerstein over de hele wereld in te voeren." Dat is volgens Sasson ook heel goed mogelijk, want: "de essentie van het Feuersteinprogramma is intercultureel, past in alle culturen." De problemen die hij tijdens zijn landenbezoeken tegenkomt, zijn ook allemaal ongeveer hetzelfde. "Bijvoorbeeld problemen met de leerlingen zelf, maar ook met het veralgemeniseren van de lesstof - wat altijd bij mediëren hoort." Maar natuurlijk zijn er ook grote verschillen tussen landen. "Zo stuiten we bijvoorbeeld op een groot cultureel verschil bij de op-

leiding in Israël van Ethiopische trainers, die moesten gaan werken met Ethiopische immigranten. Daar was echt een 'gat', omdat zij bepaalde concepten, denkschema's, niet kenden." Ook treden er soms problemen op door de taalverschillen. In sommige talen bestaat er geen onderscheid tussen zaken die in het programma onderscheiden worden. "Ik zeg altijd tegen de trainers dat wanneer er moeilijkheden zijn die niets met de leerlingen te maken hebben maar met de keuze van de taak, ze vrij zijn om aanpassingen te maken. Als het wezen van het programma maar niet wordt aangetast." / CS